

ПРИНЦИПИТЕ НА СВЕТСКАТА ТРГОВСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ВО ФУНКЦИЈА НА ЗАБРЗУВАЊЕ НА ИНТЕГРАТИВНИТЕ ПРОЦЕСИ НА ЗЕМЈИТЕ ВО РАЗВОЈ

Доцент д-р **ЈАНКА КРСТО ДИМИТРОВА**
Универзитет Гоце Делчев Штип
janka.dimitrova@ugd.edu.mk

АБСТРАКТ

Светската Трговска Организација (СТО), како наднационална институција со статус на правно лице, е една од најважните институции кои се занимаваат со меѓународните економски врски. Со своите органи и тела СТО активно и мошне успешно ја остварува својата двојна улога: воспоставување и засилување на правилата за меѓународната трговија на производи и услуги и либерализација на трговијата.

На СТО може да се гледа како на форум на владите за преговарање за трговските договори и како на место за разрешување на трговските несогласувања. Важноста на СТО и аспирацијата на земјите да бидат дел од оваа организација потекнува од големите привилегии што членството во СТО ги носи со себе во поглед на обезбедување на поповолен третман за националните производи и трговските субјекти при нивниот пристап на странските пазари, како и поттикнување на развојот на меѓународната трговија на земјите во развој.

Клучни зборови: институција, правила, аспирација, привилегии, странски пазари.

ABSTRACT

World Trade Organization (WTO) as a supranational institution with legal personality is one of the most important institutions dealing with international economic relations. With their bodies WTO actively and very successfully has accomplished its dual role: establishment and reinforcement the rules for the international trade in goods and services and trade liberalization.

The WTO can be seen as a forum for governments for negotiate for the trade agreements and such a place for resolving commercial disputes. The importance of the WTO and the aspiration of countries to be part of this organization comes from the great privileges that WTO membership brings with it in terms of providing more favorable treatment for national products and commercial entities in their access to foreign markets, and encouraging development of international trade in developing countries.

Keywords: institutions, rules, aspiration, privileges, foreign markets.

ВОВЕД

Иако Светската Трговска Организација започна да функционира на 1 јануари 1995, нејзините корени се постари од половина век. Корените на СТО потекнуваат од преговорите од 1986 год., познати како Уругвајска рунда на преговори, кои траеле цели 8 години. Светската трговска организација (World trade organization - WTO) претставува еден од основните и најзначајните резултати на Уругвајската рунда мултиратерални трговски преговори, одржана во рамки на општата спогодба за царина и трговија (General Agreement of Tariffs and Trade – GATT). Крајот на оваа рунда преговори значел прераснување на GATT во WTO.

СТО се раководи од три меѓународни општи спогодби и тоа:

- Општата спогодба за царина и трговија – ГАТТ (се грижи за трговијата со стоки);
- Општата спогодба за трговија со услуги – ГАТС (ги пропишува правилата во надворешната трговија со услуги) и
- Спогодбата за трговските аспекти на правата за интелектуална сопственост – ТРИПС (ги пропишува правилата за заштита на правата за интелектуална сопственост).

ЧЛЕНСТВО

При формирањето СТО имаше 76 земји членки, а уште 78 земји се приклучија во следните седумнаесет години. Во моментот СТО има 154 земји членки. За влез во СТО, земјите аспиранти мора да исполнат бројни критериуми и да ја прилагодат својата законска регулатива и царинска тарифа според барањата на СТО. Токму затоа процедурите за прием траат долги години. Пример за тоа е случајот на Кина која е примена по процедура за прием која траела полни 15 години. Цената за членството на Кина во СТО пред се бил долгиот подготвителен период. Кина морала да изврши реформи на 7.000 царински тарифи, квоти и останати трговски и законски регулативи.

Последна земја која е примена во членство на СТО е Русија (на 13.12.2011 година), со што завршија дури 18 години долгите напори на официјална Москва да се придружи на оваа глобална организација. Русија е еден од светските рекордери по должина на процесот на приклучување кон СТО, што почна во 1993 година. Подолги преговори за приклучување кон СТО има само Алжир, што се водат уште од 1987 година.

Се очекува со пристапувањето на Русија во СТО, обемот на извозот на ЕУ да порасне за околу четири милијарди евра годишно, бидејќи Русија сега ќе може да купува стока по многу пониски цени, како и поефикасно да ја продава својата нафта и гас. Од приклучувањето кон СТО најмногу корист ќе имаат сите руски извозно ориентирани

сектори, а особено земјоделието, со оглед на фактот дека агроиндустријата ќе добие сериозни конкурентни предности. Од услужниот сектор добивка ќе има и целокупниот сообраќај, освен авионскиот, бидејќи СТО не го регулира. Банките и осигурителните компании за сега се сконцентрирани на домашниот руски пазар.

Република Македонија стана 143 членка на Светската трговска организација во 2003 година. Членството во СТО наметна натамошна либерализација во трговската политика на Република Македонија, како и имплементација на бројни реформи во однос на царинската политика, стандардите и транспарентноста. Паралелно со напорите за трговско интегрирање во рамките на СТО, Република Македонија презеде активности за унапредување на односите со важните тековни или потенцијални трговски партнери преку потпишување на билатерални или регионални договори за слободна трговија. Од 2006 година, Република Македонија е членка на ЦЕФТА – зоната на слободна трговија на земјите од централна и источна Европа. Со трансформацијата на оваа интеграција во ЦЕФТА 2006, Република Македонија стана дел од регионалната трговска организација која има за цел унапредување на трговијата и економските односи помеѓу земјите од југоисточна Европа.

ФУНКЦИИ НА СТО

Своите функции СТО ги превзела од ГАТТ и тоа:

- Да составува правила за меѓународна трговија и да се грижи за примената на тие правила;
- Да дејствува како форум за мултилатерални преговори и за следење на надворешно-трговската либерализација
- Да ги решава надворешно-трговските проблеми;
- Да ја унапреди транспарентноста, особено преку публикување на националните надворешно-трговски политики;
- Да соработува со Меѓународниот монетарен фонд и Светската банка, заради постигнување поголема усогласеност во спроведувањето на политиката на глобална економија.

Преку воведувањето правила на однесување во надворешната трговија СТО овозможува:

- Заштита на малите и слаби земји од дискриминаторните трговски политики на големите и силни земји;

- Одредување на царините како единствен легитимен инструмент на заштита на домашното стопанство и воведување на други инструменти од страна на развиените и големи земји;
- Помош на националните влади да се заштитат од влијателните интересни групи и нивното лобирање.

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА СТО

Основни принципи на СТО, како институција на глобалниот трговски систем се:

- Недискриминација;
- Принцип на реципроцитет;
- Национален третман;
- Заштита на домашното стопанство преку воведување царини;
- Понатамошно намалување на царините преку мултилатерални трговски преговори;
- Тарификација на царински инструменти;
- Транспарентност;
- Унификација на заштитните политики;
- Начело на посебен третман на земјите во развој; и
- Посебен начин на решавање на споровите (dispute settlement).

Секоја земја членка на СТО е должна да ги назначи другите земји за најповластени, така што (со некои исклучоци) трговските концесии кои ги дала земја членка на СТО кон друга земја мора да ги даде и на сите други земји членки на СТО. Тоа значи дека и овде важи употреба на правилото *erga omnes*.

Помагање на земјите во развој и нивно вклучување во глобалниот трговски систем е една од најважните активности на СТО. Земјите во развој со развиена меѓународна трговија имаат тенденција да бидат оние кои направиле најголем напредок во ублажување на сиромаштијата и зголемување на животниот стандард. Но, кај голем број од неразвиените земји, СТО не може да даде придонес за задоволителен економски раст и намалување на сиромаштијата.

Постојат различни начини на кои СТО обезбедува помош за изградба на трговски капацитети во земјите во развој, но давањето инструкции на делегати за тоа како нивните земји може да го подобрат системот на тргување е централниот фокус на напорите на организацијата. Поголемата "техничка помош" од Светската трговска организација е посветена кон помагање на претставници за подобро да ги разберат комплексните правила и дисциплини на СТО, за да можат да ги спроведат договорите на СТО на начин што ќе ги зајакне нивниот трговски режим и за поефикасни преговори со своите трговски партнери.

Пошироко и поефикасно ширење на таквите сознанија ќе го олесни учеството на земјите во развој и нивните трговски претставници во Доха и во други СТО активности.

Подобрувањето на капацитетот на трговијата вклучува и други форми на помош, меѓу кои и градење на современи пристаништа и патна мрежа, обезбедување на царински служби со автоматска опрема и поттикнување на претприемаштвото, за да ги искористат предностите и можностите за бизнис во глобалниот пазар. Работа од ваква природа во голема мера е во надлежност на други меѓународни организации како Обединетите нации и Светската банка. Некои програми, особено оние кои вклучуваат инфраструктура, бараат значително финансирање не само од меѓународните организации, но и директен придонес од националните влади. За да биде навистина ефективна, секоја програма на трговските капацитети бара од сите овие елементи да се здружат во координирана активност. Поради оваа причина многу активности на СТО во оваа област вклучуваат тесна соработка со други меѓународни организации. Помошта за земјите во развој отсекогаш била приоритет на СТО, затоа што многу земји немаат човечки, институционален и инфраструктурен капацитет за ефективно да учествуваат во меѓународната трговија

Трговските правила на СТО, преговарање и решавање на споровите во трговскиот систем не се цели сами по себе. Тие се **неопходен предуслов за слободна и предвидлива трговија, но не секогаш се доволни за да се постигнат задоволителни резултати.** Членките на СТО впуштаат дека мултилатералниот систем треба постојано да се стреми кон подобрувања во трговскиот капацитет.

Во Доха е последната рунда на трговски преговори меѓу членките на СТО. Нејзината цел е да се постигнат големи реформи на меѓународниот трговски систем преку воведување на пониски трговски бариери и ревидирани трговски правила. Работната програма опфаќа околу 20 области во трговијата. Овој форум, неофицијално е познат како развојна Доха агенда чија основна цел е да се подобрат трговските перспективи на земјите во развој.

ЗАКЛУЧОК

Либерализацијата треба да се одвива врз принципите на еднаквост и недискриминација, што значи дека со потпишување на мултилатералната спогодба за формирање на СТО, привелегиите што некоја од потписничките им ги обезбедува на дел од трговските партнери во меѓународната размена автоматски треба да се пренесат на сите други трговски партнери.

Недискриминација на трговските партнери подразбира еднаков третман на трговските партнери, што се овозможува со примена на клаузулата за најповластен

третман на нациите. Оваа клаузула ги обрзува земјите - членки привелегиите што ќе ги обезбедат за некој од своите трговски партнери врз база на билатерални преговори, автоматски да се пренесат на сите други трговски партнери, без да се преговара со нив (употреба на правилото *erga omnes*).

Помошта за земјите во развој отсекогаш била приоритет на СТО, затоа што многу земји немаат човечки, институционален и инфраструктурен капацитет за ефективно да учествуваат во меѓународната трговија

БИБЛИОГРАФИЈА

1. д-р Живко Атанасовски, д-р Јованка Биљаноска; Царински систем и политика, Охрид, 2006 г.
2. Д-р Ристо Фотов, Меѓународна економија, Штип, 2008 г.
3. Адамович д-р Љубиша, Теорија меѓународне трговине, Савремена администрација и институт за економска истраживања, Београд, 1976
4. www.wto.org.mk.mk.gd/
5. <http://www.bluezone.com.mk/poveke.aspx?id=3572>
6. www.mk.wikipedia.org/
7. “Закон за ратификација на протоколот за пристапување на РМ во СТО” Службен весник на РМ бр. 7/2003.